DOI: 10.33498/louu-2025-05-90

Оксана Хорватова

кандидатка юридичних наук, доцентка,
докторантка кафедри цивільно-правової політики,
права інтелектуальної власності та інновацій
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
(Київ, Україна)
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-1467-3797
Researcher ID: КІБ-5117-2024
ksenja-mail@ukr.net

УДК 347.440

ДОГОВІР СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я НА ВИПАДОК ОНКОЛОГІЧНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ: ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ

Анотація. У статті з цивільно-правових позицій аналізується договір довгострокового страхування життя та здоров'я з покриттям ризиків на випадок онкологічних захворювань як один із інститутів убезпечення життя.

Висвітлено загальну світову статистику онкологічних захворювань і тенденції негативного зростання в нашій державі. На підставі даних канцер-реєстру України наведено соціально-демографічні та видові показники онкологічних захворювань.

Подано аналіз конкретного страхового продукту в сфері страхування життя та здоров'я з покриттям ризиків на випадок діагностування онкологічного захворювання від відомої світової страхової компанії, що працює на світовому ринку понад 150 років.

Авторка зробила висновок про те, що онкологічні захворювання є глобальною медичною, соціальною та економіко-правовою проблемою, яка потребує вирішення на рівні держав і світової спільноти. Для страхових компаній, практиків і науковців, які працюють у сфері страхування життя та здоров'я, надано рекомендації проводити активну просвітницьку роботу.

Ключові слова: страхування; страховик; страхувальник; застрахована особа; страхування життя та здоров'я; довгостроковий договір страхування життя; онкологічне захворювання; діагностування захворювання; медичний працівник; національна безпека у сфері охорони здоров'я.

Онкологічні захворювання у XXI столітті без перебільшення можна віднести до глобальних медичних, соціальних та економіко-правових проблем, що потребують посиленої уваги не лише суспільства та держави, а й світової спільноти. Термін "онкозахворювання" стосується злоякісних новоутворень відповідно до кодів C00 – C97 Міжнародного статистичного класифікатора хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я (МКХ – 10)[1].

[1] Про схвалення Національної стратегії контролю злоякісних новоутворень на період до 2030 року та затвердження плану дій з її реалізації на період до 2025 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 серпня 2024 р. № 730-р <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/730-2024-%D1%80#Text> (дата звернення 11.02.2025).

© Оксана Хорватова, 2025

Статистичні дані невтішні: рівень смертності від злоякісних новоутворень у світі за останні сто років перемістився з десятого на друге місце, поступаючись лише смертності від хвороб системи кровообігу. Щороку на планеті з'являється до 10 мільйонів нових пацієнтів з онкологічними патологіями. Згідно з прогнозами до 2030 р. кількість онкологічно хворих зросте ще на 45 %[2]. Також, за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, до 2050 р. кількість випадків онкології у світі може зрости на понад 75 %[3].

Ще тринадцять років тому (2012 р.) у світі було зафіксовано близько 14 100 тисяч випадків нових захворювань на онкологію; понад 8200 тисяч летальних випадків від раку. Вже у 2022 р. ці показники становили 20 мільйонів нових випадків на онкологічні захворювання та близько 9700 тисяч летальних випадків від них. Саме тому Міжнародне агентство Всесвітньої організації охорони здоров'я у сфері дослідження ракових захворювань (IARC – Iinternational Agency for Research on Cancer)[4] прогнозує, що до 2050 р. буде зафіксовано понад 35 мільйонів нових випадків раку, що на 77 % більше, ніж у 2022 р., а кількість летальних випадків подвоїться до понад 18 мільйонів випадків[5].

В Україні показники онкологічних захворювань є подібними до світових, причому за темпами поширення раку наша держава посідає друге місце в Європі. За останні 10 років щорічно у понад 160 тисяч українців діагностують онкологічні захворювання, більш як 90 тисяч громадян держави помирає від раку, в тому числі близько 30 % упродовж року після встановлення діагнозу[6].

Як бачимо, питання онкологічних захворювань є вельми актуальним як у світі, так і в Україні. Напрямами лікування та запобігання онкологічним хворобам здебільшого переймаються лікарі та вчені-медики, екологи та соціологи, зокрема: В. Чехун[7], І. Шепеленко, Н. Лук'янова, Т. Задворний,

---

[2] Europe's Beating Cancer Plan: Communication from the commission to the European parliament and the council empty. COM/2021/44 Brussels, 03.02.2021 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2021%3A44%3AFIN> (accessed 11.02.2025); Europe's Beating Cancer Plan: Implementation Roadmap (Health and Food Safety Directorate General) <https://ec.europa.eu/newsroom/sante/newsletter-archives/35593 (accessed 11.02.2025); В Зуб, 'Формування оптимізованої системи надання онкологічної допомоги населенню України' [2023] 24 Бюлетень Національного канцер-реєстру України 2.

[3] A Bawden, 'Global cancer cases to rise by more than 75% by 2050, Who predicts' (The guardian, 1 Feb 2024) <https://www.theguardian.com/society/2024/feb/01/global-cancer-cases-to-rise-by-more-than-75-by-2050-who-predicts> (accessed 11.02.2025).

[4] About IARC (World Heals Organization. International Agency for Research on Cancer) <https://www.iarc.who.int/cards_page/about-iarc> (accessed 12.02.2025).

[5] Bawden (n 3).

[6] Зуб (н 2) 2; Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 р. № 2801-XII. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 4, ст.19; Про систему онкологічної допомоги населенню України: наказ Міністерства охорони здоров'я України № 845 від 01.10.2013 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0077-14#Text> (дата звернення 12.02.2025); Про схвалення Національної стратегії контролю злоякісних новоутворень на період до 2030 р. … (н 1).

[7] В Чехун, 'Історія становлення онкології як науки та організація онкологічної допомоги в Україні' [2010] 2 Здоров'я України 10–11.

Т. Борікун[8], О. Фільченков, І. Абраменко, М. Завелевич[9], О. Співакова[10], Е. Шайда[11], О. Солодянникова, А. Шипко, В. Даниленко, Г. Сукач[12], В. Базилевич[13], О. Залєтов[14], Ю. Клапків[15], С. Осадець[16] та ін.

Питанням правової регламентації договору страхування життя та здоров'я в юридичній науці також приділено чимало наукових і практичних досліджень, зокрема, у працях: Н. Міловської[17], О. Хорватової[18] та ін. Водночас, зважаючи на оновлення законодавства у сфері страхування та динаміку онкологічних захворювань, проблема є гострою і актуальною й в умовах сьогодення. До того ж проблема онкології має комплексний характер, а тому наше цивільно-правове дослідження містить своєрідні варіанти убезпечення життя на випадок діагностування онкологічних захворювань, принаймні в контексті договору страхування життя та здоров'я з покриттям ризиків у випадку діагностування онкологічного захворювання.

Метою дослідження є цивільно-правовий аналіз договору страхування життя та здоров'я з покриття критичних ризиків на випадок онкологічних захворювань за законодавством України.

Онкологічні захворювання є одним із найскладніших викликів не лише для сфери охорони здоров'я, а й для громадян будь-якої держави. Неухильна негативна динаміка зростання рівня онкологічних захворювань, складність діагностування на ранніх стадіях, висока вартість складного та тривалого лікування, – все це робить питання про злоякісні новоутворення надзвичайно актуальним. Однак онкологічні захворювання не є чимось новим для XX і XXI століття, адже сягають історією сивої давнини. Ще за часів Ста-

[8] В Чехун, І Шепеленко, Н Лук'янова, Т Задворний, Т Борікун, 'Роль європейського таргетованого проєкту CCI4EU в генерації оптимізації моделі зрілості якості онкологічної допомоги та інтеграції міждисциплінарних досліджень. Частина І' [2024] 26(4) Онкологія 292–300.

[9] О Фільченков, І Абраменко, М Завелевич, 'Мієлодиспластичні новоутворення / синдроми у п'ятому перегляді класифікації ВООЗ гематолімфоїдних пухлин (2022 р.)' [2024] 26(4) Онкологія 235–248.

[10] О Співакова, 'Історія онкології у світі та Україні' (Центр персоналізованої фармації "Хемотека" 02 серпня 2021) <https://chemoteka.com.ua/ua/blog/article/istoriya-onkologii-v-mire-i-ukraine-195> (дата звернення 12.02.2025).

[11] Е Шайда, 'Порівняння ефективності та токсичності режимів ВДХТ з використанням бусульфану або треосульфану в лікуванні дітей, хворих на саркому Юїнга групи високого ризику', *II конференція УКАДОГ, 18–19 лютого 2022 р.* (Київ 2022).

[12] О Солодянникова, А Шипко, В Даниленко, Г Сукач, 'Радіонуклідна терапія ураження кісток у хворих на кастраційно-резистентний рак передміхурової залози (стан проблеми в літературі)' [2022] 27 Проблеми радіаційної медицини та радіобіології 130–136.

[13] В Базилевич, 'Розвиток страхового ринку – стратегічний фактор капіталотворення' [1998] 3 Економіка України 13–23; В Базилевич, *Страховий ринок України* (Знання 2000) 347.

[14] О Залєтов, *Убезпечення життя* (Міжнародна агенція "БІЗОН" 2006) 688.

[15] Ю Клапків, *Ринок страхових послуг: концептуальні засади, технічні інновації та перспективи розвитку* (ТНЕУ 2020) 568.

[16] С Осадець (ред), *Страхування: Підручник* (Вид. 2-ге, перероб. і доп. КНЕУ 2002) 599.

[17] Н Міловська, 'Правова регламентація страхових відносин у період дії воєнного стану в Україні' [2024] 35(74)3 Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки 44–51; Н Міловська, *Договірні зобов'язання зі страхування у цивільному праві України: проблеми теорії та практики* (НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України 2019) 488.

[18] О Хорватова, 'Стан і перспективи пенсійного забезпечення та страхування життя крізь призму демографічної кризи в умовах воєнного стану: цивільно-правовий аналіз' [2024] 5 Право України 76–90; О Хорватова, 'Інвестиційне страхування життя: особливості цивільно-правового регулювання відповідно до нового законодавства' [2024] 2 Європейські перспективи 147–153.

родавнього Єгипту люди помирали від ракових захворювань. Завдяки розвиненому на той час мистецтву поховання вдавалося зберігати не тільки муміфіковані тіла, а й внутрішні органи, які стали доступними для дослідження сучасними вченими. У медичних трактатах Стародавнього Китаю, Індії та Вавилону також є згадки про невиліковні хвороби, за яких у різних частинах тіла з'являлися пухлини. Першим термін "рак" увів Гіппократ: під час дослідження молочної залози однієї з пацієнток він виявив пухлину, що нагадувала членистоноге, а судини, які підходили до нього, були схожі на клешні, і тому вчений назвав виявлене новоутворення "karkinos", що в перекладі з грецької означає "рак"[19].

У стародавні часи лікувати рак намагалися багато вчених і лікарів, проте через відсутність знань щодо механізму розвитку онкології, єдиним та відносно ефективним методом боротьби стало видалення пухлин. Поряд із видаленням існували такі методи лікування, як припікання неоплазії, використання трав'яних настоїв, ампутація кінцівок, відмова від хмільних напоїв, гарячої, пряної та гострої їжі. Проте одужувати вдавалося в поодиноких випадках.

Уперше дослідити патологічні явища, що відбуваються при ракових пухлинах, вдалося після винаходу мікроскопа у 1590 р. Згодом, наприкінці XVIII століття, вчені встановили, що неабиякий вплив на розвиток онкології мають канцерогени, зокрема бензопірен та інші поліциклічні ароматичні вуглеводні. У середині XIX століття з моменту удосконалення мікроскопа, дослідження пішли жвавіше й вчені змогли уточнити механізм розвитку раку, дослідивши клітинну будову злоякісних пухлин. Наприкінці XIX століття було закладено основи експериментальної онкології та відбулась перша трансплантація ракової пухлини від собак цуценятам. Пізніше, у 1889 році, Р. Вірхов розробив теорію клітинної патології. Відповідно до неї пухлини можуть утворюватися в результаті травм та інших механічних пошкоджень. У цей же час виникли теорії про вірусне походження раку. Пізніше виявили канцерогенну дію рентгенівських променів, ультрафіолету, радіоактивних речовин. Згодом, у 1893 році, було помічено розсмоктування пухлин під впливом лихоманки, що дало початок використанню гіпертермії (високих температур) для знищення пухлин.

У XX столітті у 1933 р. був заснований Міжнародний протираковий союз, що є неурядовою організацією, утвореною з метою посилення глобальної боротьби з онкологічними захворюваннями. У 50-х роках XX століття в провідних державах світу в обов'язковому порядку почали щорічно проводити обов'язкові профогляди населення для виявлення пацієнтів з високим ризиком онкології; а для діагностики пухлин усе активніше використовують

[19] Співакова (н 10).

ультразвукові дослідження, магнітно-резонансну та позитронно-емісійну томографію[20].

Нині, у XXI столітті, при лікуванні онкологічних захворювань використовують різноманітні методи: хірургічне втручання, хіміотерапію, радіотерапію (у тому числі контактну – брахітерапію), імунотерапію, трансплантацію стовбурових клітин. При проведенні операцій широко застосовують ендоскопію та інші малоінвазивні методики, а у європейських країнах та Ізраїлі – робототехніку.

Що стосується видів онкології, то найбільш поширеним у світі є рак легень, на другому місці – рак молочної залози у жінок, колоректальний рак, рак печінки та шлунку. Так, за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я[21], рак легень був найпоширенішим видом у 2022 р. у всьому світі з 2500 тисяч нових випадків, що становить 12,4 % загальної кількості нових випадків раку. На другому місці рак молочних залоз у жінок – 2300 тисяч випадків, 11,6 %; колоректальний рак близько 1900 тисяч випадків, 9,6 %; рак простати – понад 1500 тисяч випадків, 7,3 %; рак шлунку 970 тисяч випадків, 4,9 %.

Онкозахворювання легень було основною причиною смерті від раку: близько 1800 мільйонів смертей, 18,7 % загальної кількості смертей від раку; колоректальний рак – 900 тисяч смертей, 9,3 %; рак печінки – 760 тисяч смертей, 7,8 %; молочних залоз – 670 тисяч смертей, 6,9 % і шлунку – 660 тисяч смертей, 6,8 %.

Вчені та практики згідні з думкою про те, що найбільше зростання захворюваності в найближчі роки спостерігатиметься у країнах з низьким рівнем доходів. Смертність від онкології там може зрости вдвічі. У багатьох державах відсутнє повноцінне фінансування базових послуг з лікування онкологічних захворювань, зберігається нерівність у доступі різних груп населення до якісного лікування онкологічних захворювань. Тобто найменш захищені верстви населення приймають на себе тягар лікування власним коштом.

Щодо ситуації в Україні: питання профілактики, діагностики, лікування онкозахворювань, надання паліативної та реабілітаційної допомоги перебувають у центрі складного комплексу соціально-економічних, медичних, психологічних і морально-етичних проблем, що виводить зазначену патологію за рамки суто медичної. Як лікарі, так і практичні працівники, згідні з тим, що пандемія гострої респіраторної хвороби Covid-19, спричинена коронавірусом SARS-CoV-2, призвела до зниження всіх показників ефективності діяльності онкологічної служби[22]. За даними Національного канцер-реєстру

[20] Співакова (н 10).

[21] ВООЗ прогнозує зростання захворюваності на рак. Як знизити ризик розвитку онконедуги? (Центр громадського здоров'я МОЗ України 06.02.2024) <https://phc.org.ua/news/vooz-prognozue-zrostannya-zakhvoryuvanosti-na-rak-yak-zniziti-rizik-rozvitku-onkonedugi> (дата звернення 12.02.2025).

[22] Про схвалення Національної стратегії контролю злоякісних новоутворень на період до 2030 року … (н 1).

www.pravoua.com.ua

України[23], у 2020 р. спостерігалося зниження показника онкозахворюваності порівняно із 2019 р. на 18,2 %; у 2021 р. показник онкологічної захворюваності в Україні зріс порівняно із 2020-м на 6 %, проте був нижчим на 13,3 %, ніж у 2019 р.

У 2022 р. зареєстровано нових випадків онкологічних захворювань серед чоловіків – 45 426, серед жінок – 47 850, що на 22,3 % більше, ніж у 2021 р. Найбільша різниця між зареєстрованою у 2022 р. кількістю випадків онкологічних захворювань порівняно із уточненими даними 2021 р. спостерігалася в Запорізькій – 44,5 %; Луганській – 89 %, Миколаївській – 55,9 %, Харківській – 82,1 %, Херсонській – 54,5 % областях і м. Києві – 30,9 %, тобто у тих регіонах, де показники онкозахворюваності зазвичай були серед найвищих в Україні.

За даними державної установи "Центр громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України", частка онкологій, виявлених на ранніх стадіях (тобто I і II стадії) в Україні, у 2022 р. становила 45,7 %, тобто йдеться про погіршення ситуації порівняно із даними 2018 р., коли цей показник становив 51,2 %. Частка хворих, у яких онкологічне захворювання було діагностовано на пізній стадії (тобто III і IV стадії для візуальних локалізацій і IV стадія для всіх інших локалізацій), серед хворих із уперше встановленим діагнозом онкологічного захворювання в Україні у 2022 р. становила 27,1 %, що порівняно із 2018 р., коли цей показник становив 21,1 %, є негативною тенденцією. З-поміж хворих, яким уперше встановлено діагноз онкологічне захворювання у 2021 р. було охоплено спеціальним лікуванням 72,3 %; з них не прожили одного року з часу виявлення онкології 20 % хворих[24].

На окрему увагу заслуговує дитяча онкологія, як одна із найгостріших проблем сучасного світу та провідна причина смертності дітей і підлітків у всьому світі. Так, за даними ВООЗ, щорічно у світі діагностують близько 300 тисяч дітей віком від народження до 19 років з онкологічними захворюваннями[25]. У 2019 р. від онкології в Україні померло 446 дітей. У 2021 р. злоякісні новоутворення були діагностовані у 886 дітей віком 0–17 років, показник онкологічної захворюваності дітей дорівнював 13,6 на 100 тисяч дитячого населення. У віці 0–17 років від злоякісних новоутворень померло 239 дітей (3,3 на 100 тисяч осіб відповідного віку). Через повномасштабне вторгнення рф в Україну 24 лютого 2022 року численна кількість статистичної інформації наразі є недоступною; є ускладнення функціонування онкологічних центрів і отримання їх підрозділами – регіональними кан-

[23] Онкоепідеміологічна ситуація та стан організації онкологічної допомоги в Україні, 2021–2022 рр. [2023] 24 Бюлетень Національного канцер-реєстру України 13.

[24] Про схвалення Національної стратегії контролю злоякісних новоутворень на період до 2030 року … (н 1).

[25] Міжнародний день онкохворої дитини: що треба знати про рак у дітей (Центр громадського здоров'я МОЗ України 15.02.2021) <https://phc.org.ua/news/mizhnarodniy-den-onkokhvoroi-ditini-scho-treba-znati-pro-rak-u-ditey> (дата звернення 12.02.2025).

цер-реєстрами відомостей про хворих із злоякісними новоутвореннями як уперше виявлених, так і тих, які вже перебували на обліку.

До основних причин смертності дітей через онкологію належить: у хлопчиків – 76,6 % усіх випадків – лейкемія, рак головного мозку та нервової системи, злоякісні новоутворення кісток, м'яких тканин і нирок; у дівчаток – 85,3 % усіх випадків – рак головного мозку та нервової системи, лейкемія, злоякісні новоутворення заочеревинного простору, м'яких тканин та кісток.

Як бачимо, ситуація та статистика є невтішними. У переважній більшості випадків онкологічний діагноз стає для родини як "грім серед ясного неба", а фінансових коштів на дороге лікування часто ніколи й ні в кого у вільному доступі немає. І це цілком очевидно: правовий, фінансовий і медико-соціальний нігілізм за останні 100 років зробив свою справу: літні громадяни не дуже хочуть сприймати соціально-економічну дійсність і підлаштовуватися під нові умови життя, тоді як молоде покоління зайняте здебільшого питаннями заробітків і сподіваннями на "раптом пронесе".

Саме тому одним із унікальних інструментів убезпечення себе та своїх близьких від несподіваних проблем зі здоров'ям у XXI столітті в усьому світі та в Україні зокрема є договір страхування життя та здоров'я з покриття ризиків у випадку онкологічного захворювання. Тому на прикладі програми страхування життя та здоров'я за класами страхування життя, що пропонується одним із страховиків, проаналізуємо можливості цього договору.

Цивільний кодекс України (далі – ЦК України) у статтях 979–984 встановлює, що:

> договір страхування укладається відповідно до цього Кодексу [ЦК України], Закону України "Про страхування" та інших законодавчих актів <…> Вимоги щодо укладення договорів страхування за окремими класами страхування / категоріями страхових ризиків для врегулювання правовідносин, за якими вимагається обов'язкова наявність договору, можуть бути визначені законодавством. <…> Предметом договору страхування є передача страхувальником за плату ризику, пов'язаного з об'єктом страхування, страховику на умовах, визначених договором страхування або законодавством України. Об'єктом страхування можуть бути: життя, здоров'я, працездатність та/або пенсійне забезпечення <…>[26].

Згідно зі ст. 981 ЦК України договір страхування укладається в письмовій формі з дотриманням вимог до письмової форми правочину. Факт укладення договору страхування може посвідчуватися страховим полісом (сертифікатом). У випадку недодержання письмової форми договору страхування такий договір є нікчемним. До істотних умов договору страхування ст. 982 ЦК України відносить: предмет договору страхування, страховий випадок, розмір грошової суми, у межах якої страховик зобов'язаний провести виплату у разі настання страхового випадку (страхова сума), розмір страхо-

[26] Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. Ст. 356.

www.pravoua.com.ua

вого платежу і строки його сплати, строк договору та інші умови, визначені актами цивільного законодавства.

Водночас у договорі страхування життя та здоров'я згідно з ч. 3 ст. 89 Закону України "Про страхування" обов'язково також зазначаються:

> інформація про застрахованих осіб, вигодонабувачів за кожним страховим випадком, передбаченим договором страхування життя, у разі визначення різних осіб за різними страховими випадками; а також розмір страхової суми та/або страхових виплат, страхового тарифу (крім випадків, передбачених Регулятором – Національним банком України, коли страховий тариф не визначається) та страхової премії за кожним страховим ризиком та/або групою страхових ризиків та за договором страхування життя загалом[27].

Згідно з положенням ст. 109 Закону України "Про страхування" договір страхування життя за класами страхування життя

> може укладатися на визначений строк або діяти протягом життя застрахованої особи (довічно), передбачати різні комбінації ризиків за класами страхування, форми страхових виплат, включати накопичувальну (страхування на випадок дожиття до визначеного віку чи дати або вступу у шлюб, або народження дитини) та/або ризикову складову (страхування на випадок смерті та страхування на випадок допоміжних ризиків, зокрема смерті в результаті нещасного випадку, травми, хвороби, тілесних ушкоджень, тимчасової та/або постійної (стійкої) втрати працездатності), передбачати гарантований інвестиційний дохід та/або можливість участі у прибутках страховика, укладатися з фіксованим та/або змінюваними розмірами страхових сум, страхових виплат та/або страхових премій[28].

Слід відмітити неоднозначне тлумачення різними законодавчими актами поняття договору страхування життя, адже п. 14.1.52 ст. 14 Податкового кодексу України закріплює

> договір довгострокового страхування життя – це договір страхування життя строком на п'ять і більше років, який передбачає страхову виплату одноразово або у вигляді ануїтету, якщо застрахована особа дожила до закінчення терміну дії договору страхування чи події, передбаченої у договорі страхування, або досягла віку, визначеного договором. Такий договір не може передбачати часткових виплат протягом перших п'яти років його дії, крім тих, що здійснюються у разі настання страхових випадків, пов'язаних із смертю чи хворобою застрахованої особи або нещасним випадком, що призвело до встановлення застрахованій особі інвалідності I або II групи чи встановлення інвалідності особі, яка не досягла вісімнадцятирічного віку[29].

Однак облишмо дискусії щодо неоднозначного тлумачення договору страхування життя та здоров'я та, використовуючи обидва законодавчі

[27] Про страхування: Закон України від 18.11.2021 р. № 1909-IX. Відомості Верховної Ради України. 2023. № 12–13. Ст. 28.
[28] Там само.
[29] Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112.

визначення, перейдемо до аналізу договору страхування життя та здоров'я з покриттям ризиків у випадку онкологічного захворювання.

Говорячи про конкретні програми страхування життя та здоров'я з покриттям ризиків на випадок діагностування онкологічного захворювання, звернемося до загальних умов за класом страхування життя 19 – "Страхування життя" для договорів страхування життя[30]. Передусім слід визначити, що об'єктом страхування в нашому випадку є життя, здоров'я та працездатність застрахованої особи, прізвище, ім'я та по батькові якої зазначаються у договорі страхування. Важливою умовою є той факт, що застрахована особа не може бути замінена на іншу особу протягом строку дії договору страхування. Страхувальник може бути одночасно й застрахованою особою. Якщо договір страхування життя укладається страхувальником в інтересах іншої особи, тоді застрахована особа – це інша фізична особа, ступінь споріднення не має значення.

Страховим ризиком відповідно до цієї програми страхування є встановлення діагнозу рак, під яким розуміється: 'рак: злоякісна пухлина, що характеризується неконтрольованим ростом та розповсюдженням злоякісних клітин, що супроводжується інвазією та деструкцією нормальної тканини та її руйнуванням'[31]. Встановлення цього діагнозу має бути підтверджено результатами гістологічного дослідження та засвідчено лікарем-онкологом або лікарем-патологом. Винятки становлять:

1) пухлини, гістологічно описані як доброякісні, передракові або неінвазивні, carcinoma-in-situ, прикордонні, з низьким злоякісним потенціалом, або інші, що відповідають класу та за чинною класифікацією TNM[32];

2) гіперкератоз, базально-клітинна карцинома, сквамозно-клітинна карцинома; меланоми товщиною менше 1 мм за шкалою Бреслоу (Breslow) або менше рівня III за Кларком (Clark), за відсутності метастазів;

3) рак передміхурової залози, за винятком історично віднесеного до типу, більшого за 6 за класифікацією Глісона[33], або такого, що прогресував принаймні до класу T2N0M0 за класифікацією TNM;

[30] Див, наприклад: Загальні умови за класом страхування життя 19 – "Страхування життя": для договорів страхування життя, які укладаються з індивідуальними клієнтами через канал реалізації – Власна Агентська Мережа та Страхові Посередники, основним видом економічної діяльності яких є "Діяльність Страхових агентів і брокерів (Код ВЕД – 66.22)", затверджено рішенням Правління Приватного акціонерного товариства "МетЛайф" протокол № 2024/2 від 27 травня 2024 р. <https://www.metlife.ua/content/dam/metlifecom/ua/PDFs/CONDITIONS/GENGENCONDITIONS_F2F_MetLife2024_1.0.pdf> (дата звернення 12.02.2025).

[31] Там само 173.

[32] TNM або TNM-класифікація (латинська абревіатура) – загальновизнаний стандарт для класифікації ступеня поширення злоякісних пухлин в організмі людини, але з урахуванням інших змін теж.

[33] Шкала Глісона (Gleason Score) – це класифікація пухлин простати, яку використовують після проведення діагностичних досліджень (МРТ, біопсії, КТ). Вона допоможе визначити активність новоутворення. Чим менша подібність у ракових клітин зі здоровими, тим агресивніша онкологія. Інша назва шкали Глісон – TNM класифікація. Ця абревіатура складається з трьох літер, які позначають: T (tumor) – пухлина, N (node) – лімфовузли, M (metastase) – метастазування. Якщо під мікроскопом пухлина схожа на здорову тканину, вона отримує оцінку 1, а якщо виглядає сильно ураженою – 5.

4) папілярна мікрокарцинома щитоподібної залози без інвазії за межі органу.

На нашу думку, унікальним для національного страхового ринку та для споживачів – громадян держави є той факт, що страхова компанія погодилась

> <…> у всіх випадках, коли діагностовано злоякісне новоутворення (рак), але розмір злоякісної пухлини є недостатнім для визначення такого випадку страховим та здійснення страхової виплати згідно з Загальними умовами за класом страхування життя 19 "Страхування життя", визнавати страховим випадком факт діагностування за умов, якщо з приводу такого діагнозу застрахованій особі було проведено операцію з видалення такої пухлини, що мала своїм наслідком видалення всього органу, що був уражений пухлиною[34].

Це, без перебільшення, свідчить про захист інтересів клієнта – споживача страхових послуг саме у випадках діагностування різних видів онкології.

Наступна особливість: цей договір страхування життя та здоров'я передбачає так званий період очікування терміном 90 календарних днів та означає, що обов'язковою умовою здійснення страхової виплати є виникнення симптомів критичного захворювання з переліку страхових ризиків вище після 90 календарних днів з дати початку дії цього страхового продукту, тобто після закінчення періоду очікування, або з дати збільшення чи зменшення страхової суми.

Вступний вік за цими умовами страхування є 18–64 повних років життя для застрахованої особи. Максимальний вік застрахованої особи на дату закінчення договору не може перевищувати 65 повних років життя.

Також страховик установив мінімальний строк дії ризиків за цим договором страхування життя та здоров'я в 1 рік.

Щодо мінімальної страхової суми, то вона становить 50 тисяч гривень, тоді як максимальна страхова сума – 2500 тисяч гривень, крім випадків, пов'язаних з результатами індивідуальної оцінки ризиків. При цьому страховик має право обмежити ліміти страхових сум, коли це вимагається для проходження медичного обстеження застрахованої особи або страхувальником за рахунок страховика.

Страхова премія встановлюється страховиком з урахуванням обраного варіанта страхового покриття, розміру страхової суми, типу страхового тарифу та віку застрахованої особи. Так, для договору страхування життя та здоров'я з покриттям ризиків у випадку онкологічного захворювання установлено такі вікові групи: 18–25, 26–30, 31–35, 36–40, 41–45, 46–50, 51–55, 56–60, 61–64, що впливає на розмір страхового тарифу, який, звичайно, збільшується залежно від фактичного віку застрахованої особи. Страхова премія за цим договором страхування може сплачуватись виключно в

[34] Загальні умови за класом страхування життя 19 – "Страхування життя" (н 30).

безготівковій формі за реквізитами, зазначеними в договорі щорічно протягом строку дії Договору, або рівними попередньо узгодженими частинами: раз на півроку, щоквартально або щомісячно, згідно з погодженим графіком.

Підстави і порядок припинення дії договору страхування життя та здоров'я з ризиками покриття у випадку онкологічного захворювання визначаються так:

– якщо будь-яка страхова премія за договором за основним ризиком не сплачується після настання терміну її сплати або протягом пільгового періоду;

– договір страхування, до якого включено ризик онкологія, набув статусу сплаченого договору страхування;

– дію договору страхування за основним ризиком було припинено на будь-яких підставах;

– у разі діагностування у застрахованої особи психічного та/або когнітивного розладу, захворювання, відхилення тощо;

– у чергову річницю дії договору після 65-го (шістдесят п'ятого) дня народження застрахованої особи, незалежно від того, чи продовжує діяти основний договір страхування;

– з дати прийняття рішення щодо здійснення будь-якої страхової виплати за договором;

– у дату закінчення строку дії договору, визначену в ньому.

Також сторони мають право припинити дію договору страхування, повідомивши іншу сторону про припинення дії не менше ніж за 30 (тридцять) календарних днів до запланованої дати припинення.

Важливим аспектом договору страхування життя та здоров'я з покриттям ризиків у випадку онкологічного захворювання є те, що страхова сума не включає суму гарантованого інвестиційного доходу та можливість участі у прибутках страховика; не може бути передбачено збільшення розміру страхової суми та/або страхових виплат на суми, які визначаються страховиком один раз на рік за фінансовими результатами його діяльності за рік (так звана участь у прибутках страховика).

Страхова сума, що підлягає виплаті застрахованій особі за цим видом договору страхування життя виплачується за вирахуванням сум, належних до сплати страхувальником, та будь-яких податків і зборів, передбачених чинним законодавством України, за умови надання страховику всіх документів, необхідних для підтвердження настання страхового випадку та здійснення страхової виплати.

Умовами здійснення страхової виплати є:

1. Страховий випадок стався протягом строку дії основного договору страхування та страхову премію сплачено згідно з умовами договору страхування;

www.pravoua.com.ua

2. На момент встановлення діагнозу застрахована особа була живою, про що свідчить той факт, що дата її смерті є пізнішою за дату встановлення діагнозу та найпізнішу дату будь-якого з медичних документів, на підставі яких було встановлено діагноз та які були надані страховику;

3. Заява про здійснення страхової виплати є підписаною застрахованою особою власноруч, окрім випадків, коли це об'єктивно не є можливим з огляду на фізичний стан застрахованої особи (наприклад, кома, параліч та інше).

У випадках виникнення одного чи декількох захворювань / станів або проведення операцій, одночасно або послідовно, страхова виплата здійснюватиметься один раз у розмірі страхової суми, зазначеної для цього договору страхування.

У практичній діяльності страхової компанії непоодинокими є випадки, коли подія, що має ознаки страхової, настає протягом періоду очікування та має місце внесення змін до умов договору страхування, наприклад: збільшення чи зменшення розміру страхової суми, або збільшення чи зменшення кількості захворювань на останню дату сплати, від якої рахується період очікування. У такому випадку сума страхової виплати розраховується та резервується відповідно до умов основного договору страхування та загальних умов страхування за класом страхування життя 19 – "Страхування життя": для договорів страхування життя, які укладаються з індивідуальними клієнтами, що мали місце до останньої дати сплати, на яку вносилися зміни.

Вважаємо за необхідне також спинитися на загальних винятках зі страхових випадків, що встановлені для цього виду договору страхування життя та здоров'я. Так, страховик не здійснює страхових виплат у разі настання страхових випадків, причиною яких прямо або опосередковано стали:

– вживання ліків, не призначених лікарем, алкогольне сп'яніння, вживання наркотичних речовин;

– косметичні засоби або пластична хірургія;

– вроджені аномалії та їх наслідки і стани, що з них походять, окрім вроджених вад та аномалій, що їх було вперше діагностовано під час дії договору страхування після закінчення періоду очікування;

– хвороби, що передаються статевим шляхом;

– отруєння, вдихання отруйних газів, парів та інших речовин, окрім випадкового отруєння чадним газом (CO, CO_2) або іншим летючим продуктом горіння під час пожежі;

– захворювання, діагностовані до початку дії договору страхування, а також у випадку виникнення симптомів критичного захворювання з переліку страхових ризиків у разі несплати належної страхової премії після закінчення пільгового періоду.

Висновки. Проведений аналіз ситуації в державі щодо онкологічних захворювань за останні десятиліття свідчить про негативні тенденції зростання,

ПРАВО УКРАЇНИ • 2025 • № 5 • 90-104

а сама Україна є одним із лідерів за рівнем поширення серед європейських держав. До того ж смертність від злоякісних захворювань становить близько третини загальної кількості хворих на онкологію. Серед причини такої негативної ситуації є низький рівень обізнаності населення та частини медичних працівників щодо профілактики захворювань, викликаних злоякісними новоутвореннями; висока поширеність поведінкових і біологічних факторів ризику неінфекційних захворювань, що спричиняють надалі розвиток онкології; відсутність системи психологічної допомоги пацієнтам із онкологічними захворюваннями; діагностика хвороб на пізніх стадіях, висока смертність та інвалідизація, спричинені онкологічними захворюваннями тощо.

Одним із цивільно-правових засобів убезпечення себе та своїх близьких у разі діагностування онкологічного захворювання є договір страхування життя та здоров'я з покриттям ризиків у випадку онкологічного захворювання, який воїстину є унікальною страховою пропозицією та фінансово-соціальним захистом для громадян держави в умовах прогресування онкологічних захворювань. Однак доволі значна частина українського суспільства й досі не обізнана про існування цього інституту убезпечення життя та здоров'я, незважаючи на присутність і активну діяльність в Україні останні 30 років страхових компаній – life, що надають послуги в цій сфері. Тож важливою складовою діяльності страховиків і науковців залишається просвітницька робота.

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Bazylevych V, *Strakhovyi rynok Ukrainy* (Znannia 2000) (in Ukrainian).
2. Zalietov O, *Ubezpechennia zhyttia* (Mizhnarodna ahentsiia "BIZON" 2006) (in Ukrainian).
3. Klapkiv Yu, *Rynok strakhovykh posluh: kontseptualni zasady, tekhnichni innovatsii ta perspektyvy rozvytku* (TNEU 2020) (in Ukrainian).
4. Milovska N, *Dohovirni zobov'iazannia zi strakhuvannia u tsyvilnomu pravi Ukrainy: problemy teorii ta praktyky* (NDI pryvatnoho prava i pidpryiemnytstva imeni akademika F. H. Burchaka NAPrN Ukrainy 2019) (in Ukrainian).

Edited books

5. Osadets S (red), *Strakhuvannia: Pidruchnyk* (Vyd. 2-he, pererob. i dop. KNEU 2002) (in Ukrainian).

Journal articles

6. Bazylevych V, 'Rozvytok strakhovoho rynku – stratehichnyi faktor kapitalotvorennia' [1998] 3 Ekonomika Ukrainy 13–23 (in Ukrainian).
7. Zub V, 'Formuvannia optymizovanoi systemy nadannia onkolohichnoi dopomohy naselenniu Ukrainy' [2023] 24 Biuleten Natsionalnoho kantser-reiestru Ukrainy 2 (in Ukrainian).
8. Milovska N, 'Pravova rehlamentatsiia strakhovykh vidnosyn u period dii voiennoho stanu v Ukraini' [2024] 35(74)3 Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriia: yurydychni nauky 44–51 (in Ukrainian).

9. Onkoepidemiolohichna sytuatsiia ta stan orhanizatsii onkolohichnoi dopomohy v Ukraini, 2021–2022 rr. [2023] 24 Biuleten Natsionalnoho kantser-reiestru Ukrainy 13 (in Ukrainian).
10. Solodiannykova O, Shypko A, Danylenko V, Sukach H, 'Radionuklidna terapiia urazhennia kistok u khvorykh na kastratsiino-rezystentnyi rak peredmikhurovoi zalozy (stan problemy v literaturi)' [2022] 27 Problemy radiatsiinoi medytsyny ta radiobiolohii 130–136 (in Ukrainian).
11. Filchenkov O, Abramenko I, Zavelevych M, 'Miielodysplastychni novoutvorennia/syndromy u p'iatomu perehliadi klasyfikatsii VOOZ hematolimfoidnykh pukhlyn (2022 r.)' [2024] 26(4) Onkolohiia 235–248 (in Ukrainian).
12. Khorvatova O, 'Investytsiine strakhuvannia zhyttia: osoblyvosti tsyvilno-pravovoho rehuliuvannia vidpovidno do novoho zakonodavstva' [2024] 2 Yevropeiski perspektyvy 147–153 (in Ukrainian).
13. Khorvatova O, 'Stan i perspektyvy pensiinoho zabezpechennia ta strakhuvannia zhyttia kriz pryzmu demohrafichnoi kryzy v umovakh voiennoho stanu: tsyvilno-pravovyi analiz' [2024] 5 Pravo Ukrainy 76–90 (in Ukrainian).
14. Chekhun V, 'Istoriia stanovlennia onkolohii yak nauky ta orhanizatsiia onkolohichnoi dopomohy v Ukraini' [2010] 2 Zdorov'ia Ukrainy 10–11 (in Ukrainian).
15. Chekhun V, Shepelenko I, Luk'ianova N, Zadvornyi T, Borikun T, 'Rol yevropeiskoho tarhetovanoho proiektu CCI4EU v heneratsii optymizatsii modeli zrilosti yakosti onkolohichnoi dopomohy ta intehratsii mizhdystsyplinarnykh doslidzhen. Chastyna I' [2024] 26(4) Onkolohiia 292–300 (in Ukrainian).

Conference papers
16. Shaida E, 'Porivniannia efektyvnosti ta toksychnosti rezhymiv VDKhT z vykorystanniam busulfanu abo treosulfanu v likuvanni ditei, khvorykh na sarkomu Yuinha hrupy vysokoho ryzyku', *II konferentsiia UKADOH, 18–19 liutoho 2022 r.* (Kyiv 2022) (in Ukrainian).

Newspapers
17. Bawden A, 'Global cancer cases to rise by more than 75% by 2050, Who predicts' (The guardian, 1 Feb 2024) <https://www.theguardian.com/society/2024/feb/01/global-cancer-cases-to-rise-by-more-than-75-by-2050-who-predicts> (accessed 11.02.2025).

Websites
18. About IARC (World Heals Organization. International Agency for Research on Cancer) <https://www.iarc.who.int/cards_page/about-iarc> (accessed 12.02.2025).
19. Europe's Beating Cancer Plan: Implementation Roadmap (Health and Food Safety Directorate General) <https://ec.europa.eu/newsroom/sante/newsletter-archives/35593 (accessed 11.02.2025).
20. VOOZ prohnozuie zrostannia zakhvoriuvanosti na rak. Yak znyzyty ryzyk rozvytku onkoneduhy? (Tsentr hromadskoho zdorov'ia MOZ Ukrainy 06.02.2024) <https://phc.org.ua/news/vooz-prognozue-zrostannya-zakhvoryuvanosti-na-rak-yak-zniziti-rizik-rozvitku-onkonedugi> (accessed 12.02.2025) (in Ukrainian).
21. Mizhnarodnyi den onkokhvoroi dytyny: shcho treba znaty pro rak u ditei (Tsentr hromadskoho zdorov'ia MOZ Ukrainy 15.02.2021) <https://phc.org.ua/news/mizhnarodniy-den-onkokhvoroi-ditini-scho-treba-znati-pro-rak-u-ditey> (accessed 12.02.2025) (in Ukrainian).
22. Spivakova O, 'Istoriia onkolohii u sviti ta Ukraini' (Tsentr personalizovanoi farmatsii "Khemoteka" 02 serpnia 2021) <https://chemoteka.com.ua/ua/blog/article/istoriya-onkologii-v-mire-i-ukraine-195> (accessed 12.02.2025) (in Ukrainian).

Оксана Хорватова

Oksana Khorvatova

LIFE AND HEALTH INSURANCE CONTRACT FOR CANCER DISEASES: CIVIL LEGAL ISSUES

Abstract. The article analyzes from a civil law perspective a long-term life and health insurance contract with coverage of risks for oncological diseases as one of the life insurance institutions.

The general world statistics of oncological diseases and negative growth trends in our country are highlighted. Based on data from the Cancer Registry of Ukraine, socio-demographic and specific indicators of oncological diseases are given.

An analysis of a specific insurance product in the field of life and health insurance with coverage of risks in the event of diagnosing an oncological disease from a well-known global insurance company that has been operating on the world market for over 150 years is presented.

The author concludes that oncological diseases are a global medical, social, economic and legal problem that requires a solution at the level of states and the world community. Recommendations are given for insurance companies, practitioners and scientists working in the field of life and health insurance to conduct active educational work.

Keywords: insurance; insurance; insured; insured person; life and health insurance; long-term life insurance contract; cancer; diagnosis of the disease; medical professional; national security in the field of healthcare.